

Ганна Мелеганич,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,
директор Центру сталого розвитку
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСВІТНІ ПРІОРИТЕТИ В ЦІЛЯХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ООН ДО 2030 РОКУ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Про концепцію сталого розвитку більшість розвинутих країн знають не з теорії, а з практики. Це проявляється у державній політиці при прийнятті рішень, у локальних ініціативах та у способі життя значної частини громадян. Цього б не було без відповідної освітньої політики: від дитячого садочка до закладу вищої освіти. Освіта для сталого розвитку має за мету формування світогляду, що базується на принципах зазначеного розвитку, систематизації та засвоєння інформації з відповідних питань. Така освіта дозволяє кожній людині отримати інформацію, розвинути здібності та якості, важливі для формування майбутнього. Значна заслуга в цьому ООН, яка на різних рівнях популяризує цю ідею, зокрема 2005-2015 роки були десятиліттям освіти для сталого розвитку, а в 2015 році Генеральною асамблеєю ООН прийнято 17 Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) до 2030 року, де четверту Ціль присвячено саме питанням освіти. З урахуванням принципу «нікого не залишити осторонь» та з використанням широкого кола інформаційних, статистичних та аналітичних матеріалів, а також консультацій з експертами та громадськістю було розроблено національну систему ЦСР в Україні (86 завдань національного розвитку та 172 показники для їх моніторингу). У липні 2020 року Україна на політичному форумі високого рівня представила світовій спільноті перший Добровільний національний огляд стану досягнення ЦСР. Крім того, кількісні та якісні показники досягнень містяться у моніторинговому звіті, розробленому Державною службою статистики України (далі – Держстат) за підтримки ЮНІСЕФ в Україні з використанням даних Держстату та інформації органів державної влади – розпорядників адміністративних даних, а також наукових установ і міжнародних організацій. Безпосередньо питань освіти стосується 4 Ціль сталого розвитку, але певні освітні елементи є й в інших Глобальних цілях. В адаптованій для України версії 4 Ціль має 7 завдань для України, а на глобальному рівні – 10 та 11 індикаторів на обох рівнях, хоча за змістом вони різні. 4 ЦСР охоплює два основні напрями – забезпечення всеохоплюючої і якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. Звіт за перше п'ятиріччя засвідчує певні

досягнення, хоча не за всіма індикаторами було встановлено планові показники, оскільки вихідних даних не було. Щодо індикаторів, які вимірюють прогрес досягнення амбітної національної Цілі 4, то за 3-ма визначені цільові орієнтири на горизонті до 2020 року вже досягнуто, за 2-ма існує висока вірогідність досягнення визначених цільових значень; 2 індикатори мають позитивну динаміку; за 3 індикаторами спостерігається негативна динаміка порівняно із 2015 роком.

Ключові слова: концепція, школи, заклади вищої освіти, людство, молодь, наука.

Most developed countries know about the concept of sustainable development not from theory but from practice. This is manifested in public policy in decision-making, in local initiatives and in the way of life of a significant part of citizens. This would not be possible without an appropriate educational policy from kindergarten to higher education. Education for sustainable development aims to form a worldview based on the principles of sustainable development, as well as systematization and assimilation of information on sustainable development. Such education allows everyone to obtain information, abilities, perspectives and qualities that are important for shaping the practical future. The UN, which has promoted this idea at various levels, has made a significant contribution to this, in particular, the period of 2005-2015 was the Decade of Education for Sustainable Development, and in 2015 the UN General Assembly adopted 17 Sustainable Development Goals by 2030, the fourth of which is education. Taking into account the principle of «no one left out» and the use of a wide range of information, statistical and analytical materials, as well as consultations with experts and the public, there was developed the national system of goals of sustainable development (GSD) in Ukraine (86 national development tasks and 172 indicators for monitoring). In July 2020, at the High-Level Political Forum, Ukraine presented to the world community the first Voluntary National Review of the State of Achievement of the SDG. In addition, quantitative and qualitative indicators of achievements are in the monitoring report developed by the State Statistics Service of Ukraine (hereinafter - Gosstat) with the support of UNICEF in Ukraine using data from state statistical surveys conducted by Gosstat and information of public authorities - administrators of administrative data and scientific institutions and international organizations. The 4th Goal of Sustainable Development is directly related to education, but there are some educational elements in other Global Goals. In the version 4 adapted for Ukraine, the goal has 7 tasks for Ukraine, and in the global version - 10 and 11 indicators at both levels, although they are of course different in content. SDG 4 covers two main areas - providing comprehensive and quality education and promoting lifelong learning for all. The report on the first five years indicates some achievements, although not all indicators have set targets for achievement because there was no baseline. In general, according to the indicators measuring the progress towards the ambitious national

Goal 4, as for three of them the set targets on the horizon by 2020 have already been achieved, and as for two of them there is a high probability of achieving the set targets on the horizon by 2020; 2 indicators have positive dynamics; 3 indicators show negative dynamics compared to 2015.

Key words: concept, schools, institutions of higher education, humanity, youth, science.

Ідеї сталого розвитку людства налічують уже майже півстоліття свого існування, і кожен наступний рік показує важливість їх невідкладного впровадження і єдиного природоорієнтованого підходу для всіх. Країни, приватні та державні структури, які обрали свій розвиток на засадах сталості, показують прогрес і за багатьма показниками йдуть попереду інших. Флагманом просування ідей є Організація Об'єднаних Націй, яка ще з початку 90-х років ХХ століття активно пропонує брати курс на впровадження концепції сталого розвитку у політику всіх держав. У вересні 2015 року Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято 17 глобальних Цілей сталого розвитку. 193 держави-члени ООН одногослосно ухвалили Порядок денний зі сталого розвитку на період до 2030 року, в якому викладено 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), які мають бути досягнуті до 2030 року.

Для втілення поставленої мети за проголошеними критеріями однією із основних та необхідних умов є зміна суспільної свідомості в напрямі сталого розвитку суспільства, зміни в освіті, у вихованні людей. А, отже, основою для переходу всіх на ідеї сталого розвитку є фундамент – освіта. Освіта та навчання повинні зробити свій внесок у всі три напрями сталого розвитку, а саме: соціальний, економічний та екологічний.

Освіта для сталого розвитку має за мету формування світогляду, що базується на принципах цього розвитку, систематизації та засвоєнні інформації з цих пи-

тань. Освіта для сталого розвитку дозволяє кожній людині отримати інформацію, мати перспективи та розвинути якості, важливі для формування майбутнього. На важливості освітньої компоненти в сталому розвитку людства, що передбачає взаємне узгодження економічних, екологічних та соціальних чинників, наголошувалося на Всесвітній конференції «Планета Земля», яка відбулася в 1992 році в Ріо-де-Жанейро. В 2002 році на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі був ухвалений План дій, в якому рекомендувалося проголосити десятиліття 2005-2015 десятиліттям освіти для сталого розвитку.

ЦСР, які почали діяти з січня 2016 року, є універсальним комплексом цілей, завдань та індикаторів, що встановлюють кількісні завдання у соціальному, економічному та екологічному вимірах сталого розвитку. Якщо до 2015 року частіше йшла мова саме про освіту для сталого розвитку, то з прийняттям Цілей можна говорити й про освіту в сталому розвитку, зокрема в 17 Цілях, хоча, безперечно, в основі кожної з них закладено освіту та знання. Надзвичайно важливо поширювати інформацію про Глобальні цілі сталого розвитку на всіх освітніх рівнях, наголошувати на їх актуальності та знаходити шляхи їх досягнення. Система освіти для сталого розвитку охоплює всі існуючі ланки без винятків: дошкільну освіту; загальну середню освіту; позашкільну освіту; професійно-технічну освіту; вищу освіту; післядипломну освіту та самоосвіту. Завдяки освіті батьки отримують необхідні знання про правила охорони здоров'я та гігієни для своїх дітей. «У 2016 році чверть мільярда дітей та молоді не навчаються. Ми не можемо прийняти такий рік чи десятиліття. Настав час почати розповідати нові історії про наших дітей. Час, коли ми запропонуємо їм не просто безпеку, а й реальне майбутнє — не просто свободу від страху, а свободу реалізувати свій потенціал через освіту». Це слова із вступу Гордона Брауна до останньої доповіді Міжнародної комісії з фінансування глобальних освітніх можливостей, комісії, яку він очолював. «Як на мене, вони підкреслюють провали обіцянок, даних у рамках ініціативи «Освіта для всіх», що тривала два з половиною десятиліття (EFA) та Цілей розвитку тисячоліття» [7, с.425]. Якість освіти та навчання протягом усього життя – це зусилля підвищити людську гідність. Коли люди здобувають якісну освіту, то виходять з циклічної бідності. Освіта також може допомогти досягти гендерної рівності, толерантності та миру. Через освіту ЦСР гарантують, що люди отримують краще життя та роботу [6].

Про концепцію сталого розвитку та про роль освіти для сталого розвитку є досить багато наукових публікацій, як зарубіжних, так і вітчизняних, проте тих, які б стосувалися саме питання освіти у Цілях сталого розвитку, набагато менше. Є окремі видання, які аналізують ці аспекти в окремих країнах або ж загалом.

Метою цієї статті є з'ясувати основні пріоритети освітньої складової цих Цілей до 2030 року та проаналізувати їх реалізацію в Україні.

Актуальність концепції сталого розвитку в Україні посилюється у зв'язку з рядом реформ у нашій країні, які викликані необхідністю поліпшення якості життя

людей, зокрема рівня соціального й економічного забезпечення, створення екологічно сприятливого середовища, підвищення безпеки життя та поліпшення стану здоров'я. З метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні Цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України викладені у національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [2]. Для забезпечення дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року було видано Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 року [3]. Згідно з ним, рекомендовано Національній академії наук України, Національній академії аграрних наук України, Національній академії медичних наук України, Національній академії педагогічних наук України, Національній академії правових наук України, Національній академії мистецтв України враховувати Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року під час визначення напрямів наукових досліджень. Але робота на впровадженням і популяризацією цих Цілей велася й до 2019 року. Для визначення національних завдань ЦСР урядом було проведено відкритий процес обговорення на національному та локальному рівнях. Наслідком цього процесу стала перша базова національна доповідь «ЦСР. Україна» у 2017 році [2]. Наступним кроком після визначення завдань і показників стала розбудова системи моніторингу. Наразі урядом затверджено методику збору даних та визначено відповідальні міністерства у розрізі завдань. У липні 2020 року Україна на політичному форумі високого рівня представила світовій спільноті перший Добровільний національний огляд стану досягнення ЦСР. Цей огляд є узагальненням суспільної думки та експертних оцінок. Моніторингові звіти з ЦСР готуються на щорічній основі за 183 показниками ЦСР відповідно до 86 завдань. Аналіз даних ЦСР дозволяє своєчасно виявляти актуальні проблеми, визначати пріоритетність вирішення завдань економічної політики, оцінювати стан сталого розвитку в Україні [1].

Отже, як було зазначено, кожна з Цілей сталого розвитку ООН має конкретні завдання, реалізація яких вимірюється за чіткими показниками та індикаторами. У статті ми проаналізуємо ті, що стосуються освіти в Україні. Питання освіти виділене в окрему Ціль сталого розвитку, яка звучить як «Ціль 4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх». Необхідність цього виникла у зв'язку з тим, що, незважаючи на надзвичайно швидкий розвиток науково-технічного прогресу та інформаційно-комунікаційних технологій, спостерігається погіршення якості освіти. Україна тут, на жаль, не виняток. В адаптованій для України версії ця ціль має 7 завдань (на глобальному – 10), а саме:

1. Забезпечити доступність якісної шкільної освіти для всіх дітей та підлітків.
2. Забезпечити доступність якісного дошкільного розвитку для всіх дітей.
3. Забезпечити доступність професійної освіти.
4. Підвищити якість вищої освіти та забезпечити її тісний зв'язок із наукою, сприяти формуванню в країні міст освіти та науки.
5. Активізувати поширення серед населення знань і навичок, необхідних для отримання гідної роботи та підприємницької діяльності.
6. Ліквідувати гендерну нерівність серед шкільних учителів.
7. Створити у школах сучасні умови навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів.

Щодо індикаторів, то їх кількість у національній доповіді 2017 року була визначена 11 показниками [2], але у документах 2020-2021 років мова вже йде про 14 [1; 4]. Моніторинговий звіт за перше п'ятиріччя та Національна добровільна доповідь указує на певні досягнення у виконанні планів, хоча не за всіма індикаторами було встановлено показники досягнень, оскільки вихідних даних не було, і відповідно очікувані теж уточнюються.

Аналізуючи їх детальніше, можна констатувати, що загалом із 14 індикаторів, що вимірюють прогрес досягнення амбітної національної Цілі 4, за 3-ма визначені цільові орієнтири на горизонті до 2020 року вже досягнуті, за 2-ма існує висока вірогідність досягнення визначених цільових значень; 2 індикатори мають позитивну динаміку; за 3 індикаторами спостерігається негативна динаміка порівняно із 2015 роком (що з високою вірогідністю може свідчити про практичну недосяжність у найближчі роки). 4 індикатори не мають цільових орієнтирів і розглядаються як допоміжні [1].

Найгірша ситуація з показниками 3 індикаторів, які не просто не показують позитивної динаміки, а мають від'ємну динаміку та відповідно слабку ймовірність досягнення у найближчому майбутньому:

- показник (4.2.1.) щодо охоплення дітей віком 5 років закладами дошкільної освіти та структурними підрозділами юридичних осіб публічного та приватного права (2015 р. - 70,6%, а до 2030 р. має бути 95%);
- показник (4.5.1.) щодо участі населення у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки (2015 р. - 9,2%, а до 2030 р. має бути 14%);
- показник (4.6.1.) про частку чоловіків серед педагогічних працівників (2015 р. - 14,79%, а до 2030 р. має бути 25%).

У всіх цих трьох індикаторів ситуація за кілька років на відсотки або десятки відсотка погіршувалася, що не може давати надії на різке збільшення у майбутньому.

Наступна група індикаторів, хоч уже має кращу динаміку, але все одно не таку, як планувалося для поетапного покращення:

- відношення кількості вступників до закладів професійної (професійно-технічної) освіти до загальної кількості місць у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, що фінансуються з державних та місцевих бюджетів;
- кількість українських міст, що є членами Глобальної мережі міст ЮНЕСКО, що навчаються.

Ці напрями роботи потребують певного прискорення у щорічному кількісному збільшенні і комплексного підходу, але водночас специфіка їх порівняно з іншими полягає в тому, що оскільки ці індикатори були запропоновані пізніше інших, то показник, який має бути досягнутий до 2030 року, ще уточнюється.

Ще п'ять індикаторів мають позитивну динаміку і високу ймовірність досягнення:

- кількість учнів денних закладів загальної середньої освіти у розрахунку на одного вчителя, на початок навчального року;
- частка населення, яке повідомило, що за останні 12 місяців користувалось послугами Інтернету;
- частка закладів загальної середньої освіти у сільській місцевості, що мають доступ до мережі Інтернет;
- частка закладів загальної середньої освіти у сільській місцевості, в яких комп'ютери використовуються в освітньому процесі;
- частка денних закладів загальної середньої освіти, у яких організовано інклюзивне навчання [1].

Останні три пункти є індикаторами завдання №7 «Створити у школах сучасні умови навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів».

Підсумовуючи аналіз виконання завдань Цілі 4, можна стверджувати, що немає однозначної тенденції щодо виконання всіх індикаторів, але якщо порівнювати з індикаторами інших цілей в Україні, то ситуація виглядає оптимістично. Пояснень цьому кілька. Головна причина – це те, що в Україні з прийняттям Закону «Про освіту» у 2017 році розпочалася освітня реформа. Згодом у 2019 році було прийнято Закон України «Про фахову передвищу освіту». Закон України «Про вищу освіту» був прийнятий у 2014 році ще до проголошення Цілей сталого розвитку, але певні зміни до нього вносилися в наступні роки у зв'язку з вдосконаленням тих чи інших положень. Реформування здійснюється за чотирма напрямками: реформування середньої освіти, професійно-технічної освіти, вищої освіти та створення нової системи управління і фінансування науки. Планується впровадження нових стандартів освіти, покращення матеріально-технічної бази освітніх закладів, залучення найкращих педагогічних та наукових працівників і запровадження справедливої й прозорої системи фінансування галузі освіти та науки.

Згідно з Національною доповіддю про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, освітня сфера буде скеровуватися такими фундаментальними концептами, як:

- ✓ провідна роль освіти та її науково-методичного супроводу в умовах інноваційного типу прогресу;

- ✓ безперервна освіта впродовж життя від народження людини;
- ✓ людиноцентризм, реалізація особистого потенціалу в освіті;
- ✓ компетентнісний підхід, орієнтація на ключові компетентності для навчання впродовж життя;
- ✓ інтеграція і синергія формальної, неформальної та інформальної освіти;
- ✓ забезпечення і вдосконалення якості освіти, підтримання її конкурентоспроможності як основи успішності нації;
- ✓ утворення європейського і світового просторів освіти і досліджень, європейська і глобальна освітня та дослідницька інтеграція;
- ✓ націєутворювальна місія освіти [2].

Україна загалом та окремі заклади освіти мають значні успіхи у популяризації Цілей сталого розвитку 2030. Цьому, зокрема, сприяє те, що вже 4 роки поспіль Україну долучено до ініціативи «Найбільший урок у світі» – ініціативи, яка ознайомила вже більше 30 тисяч дітей в Україні із Глобальними цілями сталого розвитку, які були прийняті Генеральною асамблеєю ООН. Ціль всесвітньої ініціативи «Найбільший урок у світі» – провести заняття у 100 країнах та ознайомити дітей у всьому світі із глобальними цілями.

Отже, освіта є одним із найпотужніших інструментів, який дає змогу незліченній кількості людей змінити своє життя. Наскільки та чи інша людина використовує цей інструмент, залежить від політики держави насамперед. Хоча Україна поступово рухається в напрямі сталого розвитку, проте не всі індикатори досягнення 4 Цілі сталого розвитку легко виконуються. Це зумовлено як об'єктивними причинами, такими, як демографічні, втрата престижності робітничих професій, так і суб'єктивними – недостатня увага на місцях, зокрема місцевих органів влади, до закладів освіти різних рівнів та пасивність і неготовність до змін окремих учасників навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні. 2021. 117 с. URL: <https://ukraine.un.org/uk/151096-dobrovilnyy-natsionalnyy-ohlyad-shchodo-tsiley-staloho-rozvytku-v-ukrayini> (дата звернення: 21.04.2022).
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О.М.Топузов (заст. голови)]; за заг.ред. В. Г. Кременя. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019> (дата звернення: 11.04.2022).
4. Цілі сталого розвитку: Україна 2020. Моніторинговий звіт / Держ. служба статистики України за підтримки ЮНІСЕФ в Україні. 2021. 92 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/reports/sustainable-development-goals-ukraine-2020-monitoring-r> On strengthening the local

politics to the realization of rural quality education sustainable development goals report (дата звернення: 09.04.2022).

5. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь (2017). 176 с. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf (дата звернення: 15.04.2022).
6. Steven J. Klees Will we achieve education for all and the education sustainable development Goal?. Available from: https://www.researchgate.net/publication/316959167_Will_we_achieve_education_for_all_and_the_education_sustainable_development_Goal [accessed April, 10 2022].
7. W. Rasaili, Dafik, R. Hidayat and H. Prayitno On strengthening the local politics to the realization of rural quality education sustainable development goals Published under licence by IOP Publishing Ltd IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Volume 485, Second International Conference on Environmental Geography and Geography Education (ICEGE) 28-29 September 2019, East Java, Indonesia Available from: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/485/1/012148> [accessed April, 10 2022].

REFERENCES

1. *Dobrovilnyi natsionalnyi ohliad shchodo Tsilei staloho rozvytku v Ukraini* [Voluntary national review of the Sustainable Development Goals in Ukraine]. Retrieved from <https://ukraine.un.org/uk/151096-dobrovilnyy-natsionalnyy-ohlyad-shchodo-tsiley-staloho-rozvytku-v-ukrayini> [in Ukrainian].
2. V. H., Kremen, V. I., Luhovy, & O.M., Topuzov (2021). *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini (Do 30-richchia nezalezhnosti Ukrainy)* [National report on the state and prospects of education in Ukraine]. Retrieved from <https://doi.org/10.37472/naes-2021-ua> [in Ukrainian].
3. *Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.09.2019 r. № 722/2019.* (2019) [On the Goals of Sustainable Development of Ukraine for the period up to 2030: Decree of the President of Ukraine of 30.09.2019 № 722/2019]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (data zvernennia: 11.05.2022). [in Ukrainian].
4. *Tsili staloho rozvytku Ukraina 2020. Monitorynhovyi zvit. Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy za pidtrymky YuNISEF v Ukraini* (2021). [Sustainable Development Goals Ukraine 2020. Monitoring report. State Statistics Service of Ukraine with the support of UNICEF in Ukraine]. Retrieved from <https://www.unicef.org/ukraine/reports/sustainable-development-goals-ukraine-2020-monitoring-report> [in Ukrainian].
5. *Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina. Natsionalna dopovid* (2017). [Sustainable Development Goals: Ukraine. National report]. Retrieved from https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf [in Ukrainian].
6. Steven J. Klees Will we achieve education for all and the education sustainable development Goal?. (2017). Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/316959167_Will_we_achieve_education_for_all_and_the_education_sustainable_development_Goal [in English].
7. W. Rasaili, Dafik, R. Hidayat and H. Prayitno *On strengthening the local politics to the realization of rural quality education sustainable development goals (2020)* Published under licence by IOP Publishing Ltd IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Volume 485, Second International Conference on Environmental Geography and Geography Education (ICEGE) 28-29 September 2019, East Java, Indonesia <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/485/1/012148> [in English].